

УДК 342.95
DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-506-512



Андрій ІВАНИЦЯ[©]
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розглянуто проблему впровадження медіації як способу врегулювання правових спорів в умовах воєнного стану. Наголошено, що інтеграція у національну правову систему медіації як неюрисдикційного способу вирішення конфліктів є важливим завданням як в умовах воєнного стану, так і в поствоєнний період. Оперативність вирішення будь-яких конфліктів, у тому числі правових, є важливим чинником розвитку суспільств та держави. Модернізація всіх елементів національної правової системи вимагає інноваційних підходів та інтеграції медіації як недержавного способу врегулювання спорів, за допомогою якої всі сторони приходять до конструктивного, оптимального вирішення спору. В умовах воєнного стану та поствоєнного періоду медіабельні справи мають в більшій мірі переходити в роботу медіаторів. Це суттєво зменшить навантаження на органи судової влади через її кадровий дефіцит, надасть можливість сконцентруватися на тих питаннях, що можуть вирішуватися лише в межах правосуддя.

Ключові слова: медіація, правосуддя, правовий спір, воєнний стан, права і свободи людини.

Постановка проблеми. Здійснення правосуддя в Україні ще до 24 лютого 2022 р. потребувало певних трансформацій, хоча варто наголосити й на існуючих досягненнях. Це також підтверджується соціологічними опитуваннями. Так, рівень довіри до судів зріс, хоча і незначною мірою – з 20 % (2020 р.) до 28 % (2022 р.), але все ж у значній перевазі тих, хто судам не довіряє у 2022 р. – 72 % [1]. Такий стан речей пояснюється низкою причин, серед яких перевантаження справами судів, кадровий дефіцит тощо.

Відповідно до міжнародного та європейського права з прав людини поняття доступу до правосуддя зобов'язує держави гарантувати право кожної особи на звернення до суду (за певних обставин, до альтернативного органу вирішення спорів), з метою отримання юридичного захисту, у разі якщо права особи були порушені. Тож, це також право, яке допомагає особі домогтися реалізації своїх прав [2]. В умовах воєнного стану та тимчасової окупації частини територій Української держави, обмежених можливостей (з об'єктивних причин) здійснення правосуддя, в черговий раз актуалізується питання щодо ролі позасудових способів вирішення юридичних конфліктів, зокрема медіації, що сприятиме більш ефективному забезпеченню прав, свобод, інтересів громадян України у вирішенні цивільних, сімейних, господарських та інших спорів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питанням медіації в Україні присвятили увагу вчені у наступних працях: Р. Аракелян «Впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України» (2019) [3], Є. Бородін «Механізм медіації в системі публічного управління» (2019) [4], А. Бортнікова «Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів» (2019) [5], С. Йосипенко «Медіація як спосіб вирішення спорів у приватно-правових відносинах» (2019) [6], І. Лях «Проблеми теорії і практики запровадження інституту медіації у трудовому праві» (2020) [7], Н. Мазаракі «Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні» (2019) [8], К. Токарева «Адміністративно-правове регулювання медіації: сучасний стан та тенденції розвитку» (2021) [9], І. Ясиновський «Імплементція процедури медіації в українське

© А. Іваниця, 2022
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0866-9713>
andrey_ivanica@ukr.net

законодавство: теоретико-правовий аналіз» (2016) [10] та ін. Вагомий внесок з питань медіації у навчальну сферу зробили Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський, Н. Крестовська, Л. Романадзе та ін. у підручнику «Медіація у професійній діяльності юриста» (2019) [11] та ін.

Важливо зазначити, що початок широкомасштабних воєнних дій на території України зумовив необхідність акцентувати дослідницьку увагу на проблематиці медіації як способу врегулювання юридичних спорів в умовах воєнного стану. Так, цей напрям досліджували Л. Романадзе «Доступ до правосуддя: роль медіації у воєнні та повоєнні часи» (2022) [12], О. Васюренко, В. Дяченко, Н. Дяченко та ін. «Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності» (2022) [13], Д. Піддубний «Розвиток інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні» (2022) [14] та ін. Активна інтеграція у національну правову систему медіації як неюрисдикційного способу вирішення конфліктів безперечно є важливим завданням як в умовах воєнного стану, так і в поствоєнний період. Тож, актуалізація цього дослідницького напрямку має важливе теоретичне та прикладне значення.

Метою статті є обґрунтування та визначення перспектив подальшого впровадження у національну правову систему медіації як неюрисдикційного способу вирішення конфліктів в умовах воєнного стану та в поствоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну заподіяло значної шкоди судовій системі, до того ж більшою мірою на окупованих та атакованих територіях зруйновані приміщення судів, зазнали кібератак судова ІТ-система та реєстр судових рішень, як наслідок – обмежено доступ до правосуддя, призупинено значну кількість судових проваджень, сторони спорів не могли дістатися приміщень судів через відсутність гарантій безпеки. Функціонування судової системи у воєнний час ще раз відкрило вже давно існуючі та відомі проблеми – обмежені можливості онлайн-судочинства, ресурси у судах, нерозвиненість системи взаємодії судів і альтернативних способів вирішення спорів. Останнє значно знижує потенціал медіації у забезпеченні доступу до правосуддя як альтернативи або ефективного доповнення до судового вирішення спорів [12, с. 14].

24 лютого 2022 р. на території України введено воєнний стан. Формально його введення не впливає на процес здійснення судочинства. Зокрема, відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів в період війни досить складно [15]. Підтвердженням цього стали наведені нижче результати роботи судової влади у 2022 р. Одразу наголосимо, що не може бути висновку про низьку якість роботи органів судової влади як такої. Оскільки існуючі проблеми у діяльності органів судової влади мають багатовекторний характер та можуть бути вирішені лише у комплексній взаємодії з різними органами державної влади в межах своїх повноважень.

Так, ключовими проблемами доступу до правосуддя у 2022 р. стало недотримання термінів судового розгляду справ, порушення процесуальних прав під час досудового розслідування, неналежне виконання судових рішень, обмеження доступу до судових рішень. Існуючі проблеми у частині гарантування кожного права на справедливий суд констатовано вчергове і Європейським судом з прав людини. Наприкінці 2022 р. на розгляді Європейського суду з прав людини проти України перебувало 10 400 заяв. Загалом у 2022 р. Європейський суд з прав людини ухвалив 144 рішення у справах проти України, з них у 21 рішенні констатовано порушення положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (право на справедливий суд) [16; 17]. Вважаємо, що це є потужним додатковим чинником, що обґрунтовує високу потребу розвивати в Україні медіацію як альтернативний спосіб вирішення конфліктів у сфері права.

Наголосимо, що в сучасних умовах одними із найбільш розповсюджених правових проблем/конфліктів, що мають вирішуватися й так перезавантаженою судовою владою, є сімейні справи (розлучення, що спричинює поділ майна та вирішення місця проживання спільних дітей), справи щодо спадку, боргові питання та ін. Наведені приклади можуть бути вирішені за допомогою медіації й таким чином суттєво зменшити обсяг роботи для органів судової влади, які в умовах війни можуть сконцентрувати увагу на питаннях нагальних – забезпечення основ національної безпеки, провадження пов'язаних з війною та воєнними злочинами тощо.

За інформацією Державної судової адміністрації України про стан здійснення правосуддя в умовах воєнного стану протягом 2022 р. за розпорядженнями Голови Верховного Суду змінено (передано) територіальну підсудність 135 місцевих та апеляційних судів у зв'язку із неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану, з них відновлено територіальну підсудність справ 50 місцевих та апеляційних судів; змінено (передано) територіальну підсудність справ 169 місцевих та апеляційних судів (з урахуванням судів, підсудність яких передано протягом війни, у період з 2014 до 2022 рр. – 84 місцевих та апеляційних судів АР Крим, Донецької та Луганської областей), що становить понад 22 %, або більш ніж п'яту частину від загальної кількості місцевих та апеляційних судів. Водночас кількість суддів у судах, які здійснювали правосуддя, становить 70 % від кількості, встановленої наказами ДСА України. Так, чисельність суддів, визначена наказом ДСА України, становить 6 278 суддів, а кількість суддів, які в 2022 р. здійснювали правосуддя, – 4 434 судді. Отже, станом на грудень 2022 року кадровий дефіцит суддів у місцевих та апеляційних судах, які здійснювали правосуддя, становить 1 844 судді [18]. Слід наголосити, що проблема кадрового дефіциту не виникла з моменту широкомасштабного воєнного вторгнення, проте все ж посилюється у цей період. До того ж, в умовах воєнного стану судді також стали активними учасниками та зайняли місце в лавах Збройних Сил України, обороняючи нашу державу. Частина суддів з метою якісного розгляду справ проти посягання на основи національної безпеки, пов'язаних з війною та воєнними злочинами, змушені проходити спеціальні тренінги, що також, хоча і тимчасово, впливає на швидкість розгляду справ у суді.

За твердженням відомої української науковиці та медіаторки Л. Романадзе, українські медіатори за майже 30 років формування своєї спільноти досягли високого рівня розвитку цієї професії. Одне із найбільш комплексних досліджень медіації в Україні стверджує, що медіація в Україні вже є соціально-правовим інститутом, з власною організаційною структурою, правилами етики, постійним зростанням кількості медіаторів і сфер застосування медіації, спільнота медіаторів зробила свій дієвий внесок у національні законотворчі процеси та розвиток власного саморегулювання [12, с. 17].

Судді як медіатори функціонують в Австралії, Німеччині, Фінляндії та інших державах. Суддівська медіація має аргументи як на користь – ширші можливості для сторін домовитися, не сплачуючи гонорар приватному медіатору, повага до суддів та їхнього професіоналізму, притаманна їм неупередженість, конфіденційність, так і проти такого механізму – медіація не є належною реалізацією функцій судді, судді мають інший набір навичок і зовсім інший спосіб реалізації особистих повноважень [19; 20].

Комплексне впровадження медіації сприятиме зменшенню корупції в судовій системі медіації [21-24]. Принципи медіації дозволяють швидко та якісно вирішувати юридичні спори. Фактично, правова природа позасудового вирішення спорів є альтернативою судочинству (до певної міри). Хоча в багатьох європейських країнах цей процес вмонтований в судову систему. Однак таке функціональне поєднання може знівелювати суть закладеного інституту судової медіації, оскільки судді все одно оцінюватимуть конфлікт крізь призму доказів та юридичних норм, що сприятиме формалізованому підходу до розгляду суперечки. Адже суддя-медіатор передусім є суддею, лише потім – медіатором. Натомість судова медіація базується на компромісах, за яких сторони поступаються позиціями. Таким чином, найімовірніше, це буде «квазі медіація» [25]. Національне законодавство регламентує процедуру розгляду спорів за участі судді. Тому необхідність введення судової медіації відсутня. До того ж, враховуючи наведені вище аргументи щодо недоцільності суддівської медіації, в українських реаліях – кадровий дефіцит, посилений воєнним станом, не зможе вирішити існуючі проблеми – швидке вирішення юридичних суперечок, що до того ж не вимагатиме сплати судових зборів, залучення фахівців та ін.

В умовах воєнного стану в Україні гостро постає потреба попередження/запобігання/нівелювання конфліктних ситуацій. Проте, подекуди виникають обставини, при яких вирішити бізнес-конфлікт суб'єктам господарювання складно, тоді й постає потреба залучення третьої сторони: представників органів центральної влади чи місцевого самоврядування, адвокатів, медіаторів, аудиторів тощо [13, с. 10; 26].

Як працює медіація? Наведемо кейс із практики одного з українських

адвокатських об'єднань. Перед війною компанія N орендувала офісне приміщення на рік. Після початку воєнної агресії всі працівники компанії перейшли на онлайн роботу. Офіс фактично не використовувався, компанія не мала змогу сплачувати оренду. Власнику приміщення запропонували домовитись про розстрочку платежу. Одна домовитися не вийшло, а витратити час та гроші на судову тяганину було недоцільно. Тому компанія N запропонувала звернутися до сертифікованого медіатора. Під час переговорів з'ясувалось, що орендодавцю потрібно терміново погасити борг перед контрагентом. Бізнес N був перекваліфікований під виробництво на пошиття термобілизни для військових. На складі знаходилося декілька партій готової продукції. В результаті переговорів з контрагентом орендодавця виявилось, що він згідний отримати оплату вказаною продукцією. Орендодавець погодився зробити суттєву знижку за оренду до закінчення воєнного стану, якщо орендар протягом двох днів передасть товар контрагенту. Товар передали у визначений строк, борг погасили, знижку на оренду затвердили, підписали додаткову угоду до договору оренди з відстрочкою платежів на три місяці [27]. Так за короткий період, мінімальні фінансові затрати, паперову роботу за допомогою медіатора вдалось вирішити конфлікт та знайти компромісне рішення для всіх сторін.

Висновки. Підсумовуючи роль медіації як способу недержавного вирішення суперечок в умовах воєнного стану, слід зазначити таке.

1. Кадровий дефіцит в органах судової влади сприяє більшому навантаженню на суддівський корпус. Очевидно, що це негативно впливає на строки та якість розгляду справ. Оперативність вирішення будь-яких конфліктів, у тому числі правових, є важливим чинником розвитку суспільств та держави; оперативність розв'язання конфліктів в умовах воєнного стану є надважливим явищем. Модернізація всіх елементів національної правової системи, у тому числі судової влади, вимагає інноваційних підходів та інтеграції медіації як недержавного способу врегулювання спорів, за допомогою якої всі сторони приходять до оптимального вирішення спору, враховуючи інтереси всіх учасників.

2. В умовах воєнного стану та поствоєнного періоду медіабельні справи (конфлікти між подружжям, спадкоємцями, боргові, інтелектуальні справи тощо) мають в більшій мірі переходити в роботу медіаторів. Це суттєво зменшить навантаження на органи судової влади, надасть можливість сконцентруватися на складних справах та тих питаннях, що можуть вирішуватися лише в межах правосуддя. Враховуючи не високий рівень довіри громадськості до судової влади, більш ефективна робота суду забезпечити підвищення його іміджу, що до речі є одним із критеріїв визнання Української держави як правової та демократичної на міжнародній арені та вступу її до Європейського Союзу.

3. Сьогодні національна спільнота медіаторів Україна сформувалася як потужний соціальний інститут. В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та інформаційно-комунікаційних технологій перевагою медіаторства, окрім інших, є можливість вирішувати питання в онлайн форматі у зручний для сторін час та відсутність географічних обмежень. Так, українці, які стали біженцями, можуть, перебуваючи у будь-якій державі світу, отримати допомогу медіатора та вирішити свої на питання, не повертаючись на територію держави свого громадянства. Важливим завданням для української держави та громадянського суспільства є формування надійних ресурсів – онлайн-платформ, де б містилася достовірна інформація щодо медіаторів України. Позитивно, що сьогодні – в умовах воєнного стану, перебоями з електроенергією, інтернетом, постійної небезпеки – вже створено декілька ресурсів (www.mediation-help.com, mediators.com.ua) з інформацією про медіаторів. Проте в перспективі українські асоціації та організації медіаторів у взаємодії з органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства мають напрацювати механізми перевірки достовірності інформації щодо медіаторів, здійснення контролю за якістю наданих послуг.

4. Якщо говорити про формування громадянського суспільства, то активне впровадження медіації сприятиме вдосконаленню навичок в громадян домовлятися на взаємовигідних умовах в різних складних обставинах, результатом чого стане вміння оперативно об'єднуватися різних членів суспільства для вирішення загальних поточних проблем чи проблем, які можуть виникнути в перспективі.

Список використаних джерел

1. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень–жовтень 2022р.). URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykoideologichni-orientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r>.
2. Дроздов О. Європейські основи доступу до правосуддя. URL : <https://unba.org.ua/publications/print/6654-evropejs-kiosnovi-dostupu-do-pravosuddya.html>.
3. Аракелян Р. Ф. Впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ун-т Держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2019. 21 с.
4. Бородін Є. Є. Механізм медіації в системі публічного управління : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2019. 20 с.
5. Бортникова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 19 с.
6. Йосипенко С. Т. Медіація як спосіб вирішення спорів у приватно-правових відносинах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 19 с.
7. Лях І. О. Проблеми теорії і практики запровадження інституту медіації у трудовому праві : монограф. Харків: Панов А. М. [вид.], 2020. 374 с.
8. Мазаракі Н. А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2019. 484 с.
9. Токарева К. С. Адміністративно-правове регулювання медіації: сучасний стан та тенденції розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2021. 40 с.
10. Ясиновський І. Г. Імплементация процедури медіації в українське законодавство: теоретико-правовий аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 20 с.
11. Білик Т., Гаврилюк Р., Городиський І., Крестовська Н., Романадзе Л. (та ін.). Медіація у професійній діяльності юриста : підруч. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
12. Романадзе Л. Доступ до правосуддя: роль медіації у воєнні та повоєнні часи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 5. С. 13-29.
13. Васюренко О. В., Дяченко В. С., Дяченко Н. П., Задояний А. Г., Слободян В. Р. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 9-14.
14. Піддубний Д. І. Розвиток інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 3. С. 130-134.
15. Робота судів України в умовах воєнного стану. URL : https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209874_robota-sudv-ukrani-v-umovakh-vonnogo-stanu.
16. Верховенство права та доступ до правосуддя. URL : <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/verkhovenstvo-prava?tmpl=component&format=pdf>.
17. Leheza Ye., Nalyvaiko L., Sachko O., Shcherbyna V., Chepik-Trehubenko O. Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. 11(2). P. 55-79. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v11i2.312>.
18. ДСА України підбила підсумки щодо стану здійснення правосуддя у 2022 році в умовах воєнного стану. URL : <https://pravo.ua/dsa-ukrainy-pidbyla-pidsumky-shchodo-stanu-zdiisnennia-pravosuddia-u-2022-rotsi-v-umovakh-voiennoho-stanu/>.
19. Brown H., Shipman S., Waters B., Wood W., Brown H. Principles and Practice. Sweet & Maxwell, 2018.
20. Tertyshnik V., Fomenko A. Legal assistance and protection in criminal proceedings: international standards and integrative doctrine. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Volume 1. №. 2. P. 123-133.
21. Nalyvaiko L., Marchenko O., Ilkov V. Conceptualisation of the Phenomenon of Corruption: International Practices and Ukrainian Experience. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 172 (7-8). P. 32-37.
22. Наливайко І. О. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в Україні. *The 5th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects"* (December 8-10, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. С. 1036.
23. Minakova Ye., Nalyvaiko I. Public participation in the mechanism of prevention and anti-corruption in Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. №7 (51). P.167-173.
24. Nalyvaiko L. State System Guarantees: Theoretical and Legal Characteristics. The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 131-150.
25. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. URL : <https://radako.com.ua/news/sudova-mediacya-challenge-dlya-ukrayini>.
26. Наливайко О.І. Принципи правового захисту людини: підходи до класифікації.

Надійшла до редакції 07.12.2022

References

1. Otsinka hromadyanamy sytuatsiyi v krayini, dovira do sotsial'nykh instytutiv, polityko-ideolohichni oriyentatsiyi hromadyan Ukrainy v umovakh rosiys'koyi ahresiyi (veresen'–zhovten' 2022 r.) [Citizens' assessment of the situation in the country, trust in social institutions, political and ideological orientations of Ukrainian citizens in the conditions of Russian aggression (September–October 2022)]. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykoideolohichni-oriyentatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r.> [in Ukr.].
2. Drozdov, O. Yevropeys'ki osnovy dostupu do pravosuddya [European principles of access to justice]. URL : <https://unba.org.ua/publications/print/6654-evropejs-kiosnovi-dostupu-dopravosuddya.html>. [in Ukr.].
3. Arakelyan, R. F. (2019) Vprovadzhennya instytutu mediatsiyi v kryminal'ne protsesual'ne zakonodavstvo Ukrainy [Implementation of the institution of mediation in the criminal procedural legislation of Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Un-t Derzh. fiskal. sluzhby Ukrainy. Irpin'. 21 p. [in Ukr.].
4. Borodin Ye. Ye. (2019) Mekhanizm mediatsiyi v systemi publichnoho upravlinnya [Mechanism of mediation in the system of public administration] : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.02 / Klasych. pryvat. un-t. Zaporizhzhya. 20 p. [in Ukr.].
5. Bortnykova, A. H. (2019) Pravovi zasady zastosuvannya mediatsiyi yak sposobu vyrishennya publichno-pravovykh sporiv [Legal principles of the use of mediation as a method of resolving public legal disputes] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 / Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv. 19 p. [in Ukr.].
6. Yospenko, S. T. (2019) Mediatsiya yak sposib vyrishennya sporiv u pryvatno-pravovykh vidnosynakh [Mediation as a way to resolve disputes in private legal relations] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03 / Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv. 19 p. [in Ukr.].
7. Lyakh, I. O. (2020) Problemy teorii i praktyky zaprovadzhennya instytutu mediatsiyi u trudovomu pravi [Problems of the theory and practice of introducing the institution of mediation in labor law] : monohraf. Kharkiv: Panov A. M. [vyd.]. 374 p. [in Ukr.].
8. Mazaraki, N. A. (2019) Teoretyko-pravovi zasady zaprovadzhennya mediatsiyi v Ukraini [Theoretical and legal foundations of the introduction of mediation in Ukraine] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.01 / In-t zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy. Kyiv. 484 p. [in Ukr.].
9. Tokaryeva, K. S. (2021) Administratyvno-pravove rehulyuvannya mediatsiyi: suchasnyy stan ta tendentsiyi rozvytku [Administrative and legal regulation of mediation: current state and development trends] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07 / Nats. aviats. un-t. Kyiv, 40 p. [in Ukr.].
10. Yasynovs'kyy, I. H. (2016) Implementatsiya protsedury mediatsiyi v ukraïns'ke zakonodavstvo: teoretyko-pravovyy analiz [Implementation of the mediation procedure in Ukrainian legislation: theoretical and legal analysis] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv. 20 p. [in Ukr.].
11. Bilyk, T., Havrylyuk, R., Horodys'kyy, I., Krestovs'ka, N., Romanadze, L. (et. al.) (2019) Mediatsiya u profesiyniy diyal'nosti yurysta [Mediation in the professional activity of a lawyer] : pidruch. Odesa : Ekolohiya. 456 p. [in Ukr.].
12. Romanadze, L. (2022) Dostup do pravosuddya: rol' mediatsiyi u voyenni ta povoyenni chasy [Access to justice: the role of mediation in war and post-war times]. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo.* № 5, pp. 13-29. [in Ukr.].
13. Vasyurenko, O. V., Dyachenko, V. S., Dyachenko, N. P., Zadoyanyy, A. H., Slobodyan, V. R. (2022) Mediatsiya yak al'ternatyvnyy sposib vyrishennya sporiv u sferi intelektual'noyi vlasnosti [Mediation as an alternative method of resolving disputes in the field of intellectual property]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy.* № 1 (42), pp. 9-14. [in Ukr.].
14. Piddubnyy, D. I. (2022) Rozvytok instytutu mediatsiyi v umovakh voyennoho stanu v Ukraini [Development of the institution of mediation in the conditions of martial law in Ukraine]. *Juris Europensis Scientia.* № 3, pp. 130-134. [in Ukr.].
15. Robota sudiv Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Work of courts of Ukraine under martial law]. URL : https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209874_robota-sudv-ukrani-v-umovakh-vonnogo-stanu. [in Ukr.].
16. Verkhovenstvo prava ta dostup do pravosuddya [Rule of law and access to justice]. URL : <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/verkhovenstvo-prava?tmpl=component&format=pdf>. [in Ukr.].
17. Leheza, Ye., Nalyvaiko, L., Sachko, O., Shcherbyna, V., Chepik-Trehubenko, O. (2022) Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal.* No 11(2), pp. 55-79. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v11i2.312>.

18. DSA Ukrayiny pidbyla pidsumky shchodo stanu zdiysnennya pravosudiva u 2022 rotsi v umovakh voyennoho stanu [The State Security Service of Ukraine summarized the state of administration of justice in 2022 under martial law]. URL : <https://pravo.ua/dsa-ukrainy-pidbyla-pidsumky-shchodo-stanu-zdiisnennia-pravosudiva-u-2022-rotsi-v-umovakh-voiennoho-stanu/>. [in Ukr.].
19. Brown, H., Shipman, S., Waters, B., Wood, W., Brown, H. (2018) Principles and Practice. Sweet & Maxwell.
20. Tertyshnik, V., Fomenko, A. (2021) Legal assistance and protection in criminal proceedings: international standards and integrative doctrine. *Philosophy, Economics and Law Review*. Vol. 1. № 2, pp. 123-133.
21. Nalyvaiko, L., Marshenko, O., Ilkov, V. (2018) Conceptualisation of the Phenomenon of Corruption: International Practices and Ukrainian Experience. *Economic Annals-XXI*. № 172 (7-8), pp. 32-37.
22. Nalyvayko, I. O. (2021) Suchasni mekhanizmy zapobihannya ta protydyi koruptsiyi v Ukrayini [Modern mechanisms of prevention and countermeasures against corruption in Ukraine]. *The 5th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects" (December 8-10, 2021)*. CPN Publishing Group, Tokyo, Japan, p. 1036. [in Ukr.].
23. Minakova, Ye., Nalyvaiko, I. (2022) Public participation in the mechanism of prevention and anti-corruption in Ukraine. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. №7 (51), pp.167-173.
24. Nalyvaiko, L. (2019) State System Guarantees: Theoretical and Legal Characteristics. The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, pp. 131-150.
25. Konovalenko, D. Sudova mediatsiya – challenge dlya Ukrayiny [Judicial mediation – a challenge for Ukraine]. URL : <https://radako.com.ua/news/sudova-mediatsiya-challenge-dlya-ukrainy>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Andrii Ivanytsia. Mediation as a way of settlement of legal disputes under the conditions of martial state. The article examines the problem of implementing mediation as a way of settling legal disputes under martial law. It is emphasized that the integration into the national legal system of mediation as a non-jurisdictional method of conflict resolution is an important task both in the conditions of martial law and in the post-war period.

It is emphasized that the shortage of personnel in the judicial authorities contributes to a greater burden on the judicial corps. Prompt resolution of any conflicts, including legal ones, is an important factor in the development of societies and the state. Modernization of all elements of the national legal system requires innovative approaches and the integration of mediation as a non-state method of dispute settlement, with the help of which all parties come to a constructive, optimal resolution of the dispute.

It is noted that in the conditions of martial law and the post-war period, mediatable cases are more often transferred to the work of mediators. This will significantly reduce the burden on judicial authorities, will provide an opportunity to concentrate on complex cases and those issues that can be resolved only within the framework of justice. At the current stage, the Ukrainian national community of mediators has formed as a powerful social institution. In the conditions of rapid development of the information society and information and communication technologies, the advantage of mediation, among others, is the ability to resolve issues in an online format at a time convenient for the parties and the absence of geographical restrictions.

It is positive that several resources with information about mediators have already been created today. However, in the future, mechanisms for verifying the reliability of information regarding mediators and monitoring the quality of services provided should be developed. It was concluded that the active implementation of mediation will contribute to improving the skills of citizens to negotiate on mutually beneficial terms in various difficult circumstances.

Keywords: mediation, justice, legal dispute, martial law, human rights and freedoms.